

NAŠ DALJNI BLIŽNJI SVET

Muke sodobne indijske literature

Sodobna literarna scena v Indiji je zelo kompleksna in nepregledna. Ta nepreglednost se včasih stopnjuje do prave zmede, seveda nič bolj in nič manj, kot so zmedeni, kompleksni in nepregledni tudi drugi aspekti indijskega socialnega, političnega in verskega življenja.

Najprej vprašanje jezika:

Angleška kolonialna uprava, ki se je leta 1894 lotila podrobnega popisa indijskega prebivalstva in izbrala vzorce indijskih jezikov in dialektov, je ugotovila na tem področju 723 dialektov in jih razvrstila v 172 jezikov. Danes Družba za širjenje biblije v Indiji uporablja 76 jezikov. Indijska ustava je za zdaj priznala politično in kulturno enakopravnost vsega 15 indijskim jezikom. V tej zmedbi se ljubitelji indijske kulture tolažijo s prepričanjem, da je kultura klasične Indije vezana na enoten jezik v vsej indijski kulturi – na sanskrt. Vendar, kakor bomo videli, tudi to ne drži.

Vprašanje, ali so imeli Indijci enoten jezik, na primer sanskrt, kot edino sredstvo za literarno izražanje in komunikacije, ostaja bolj ali manj odprto. Celotako, ko so nastajale Rigvedske himne in so jih recitali ob bregovih Inda v najstarejši dobi, iz katere so ohranjeni zapisi, so bili dravidski pesniki, ki so v svojem jeziku recitali pesmi, posvečene kraljem ali ljubicam, da ne omenjamo antičnih domorodnih plemen, ki so izvajala rituale s himnami in pesmimi v svojih jezikih, čeprav o tem nimamo ohranjenih podatkov. Misliti o vedski Indiji kot o neki resnični in edino sanskrtski Indiji, bi bilo zelo tvegano.

Torej tudi v času, ki je poznan kot klasična doba indijske literature, je literarni monopol sanskrta dvomljiv. Takrat sta hkrati cveteli literaturi v jezikih tamil in pali, ki sta imeli precejšen moralen ugled zaradi budistične reformacije. Dodati jima je treba še literature v raznih praktih.

Ti prakti so se izoblikovali v vse bolj samosvoje jezike. Asimilirali so lokalne in regionalne značilnosti, dokler se niso okrog 11. stoletja kristalizirali v posebne individualnosti in se po določenem času prepoznali po imenih kot posebni jeziki, iz katerih so s časom nastali moderni indijski jeziki, med katerimi jih je ustava, kot rečeno, za zdaj priznala le 15: hindu, bengali, tamil, malajana, telugu, marahi, gudžerati, radžastani, asameze, orijski, kašmirski, urdu...

Naslanjanje na sanskrt ostaja ves čas močno in daje nove inspiracije iz svojega velikega rezervoarja. Vendar prevladujoča vloga sanskrta kot glavnega literarnega jezika postaja vse bolj sporna.

V začetku 19. stoletja se začne še večji preobrat. Sanskrt in perzijsčino izpodriva nov tekmeč, angleščina. Čeprav le daljni sorodnik skupnih indoevropskih prednikov, angleščina – podobno kot prej sanskrt in perzijsčina – stopi mogočno v indijsko literaturo. Z njim se šopiri nova vladajoča elita Indije. Angleščina je tako prišla na indijsko literarno sceno kot velika priložnost in obet v času, ko sta sanskrt in perzijsčina že izčrpala svojo ustvarjalnost in postala manj primerna kot jezikovno orodje za razsvetljeni napredek ter ostala le shramba in zakladnica pretekle slave in svetišče ortodoksnega učenja.

Zgodovinsko dejstvo je, da je vpliv angleščine in z njo zahodne literature pomenil največjo spodbudo za razvoj modernih indijskih jezikov in literatur.

Poleg tega da je angleščina utrla pot razvoju proze, ki je hrbtenica modernega pisanja in komunikacij, pa tudi veliki raznolikosti književnih zvrsti – romana, črtice, moderne drame, eseja in dotlej neznanih pesniških oblik (denimo soneta), je precej pripomogla tudi k nastanku literarnih inovacij in eksperimentov, ki so napravili iz indijske literature to, kar danes je. Vsi ti novi eksperimenti so dobili poglobljeno spodbudo v zahodnih prototipih, ki jih je posredovala angleščina.

S prihodom Angležev se je pomladil tudi sanskrt; daleč od tega, da bi zaradi angleščine zamrl, dejansko je ravno sedaj dobil svoj nekdanji antični prestiž in uveljavil skrito bogastvo, in sicer po zaslugi tujih raziskovalcev in uvedbi novih načinov raziskovanja. Sanskrt, ki je bil včasih monopol duhovniške kaste brahmanov, je postal skupna dediščina vseh Indijcev, in ne samo njih.

Če je bil kak jezik prizadet zaradi angleščine, potem je to bila perzijsčina. To je bilo neizogibno. Zadnji večji indijski pesnik, ki je pisal v perzijsčini, je bil Mirza Azad Ullah Han Galib, rojen 1797 v Agri. Pisal je tudi v urduščini; bil je velik nasprotnik verskega fanatizma. V njegovih poslednjih pesmih je moč odkriti sled pesimizma in osebne odpovedi. Za zgled nekaj vrstic njegove pesmi, ki jo je prevedel Vladimir Jagodic (gl. *Orientalistika* št. 5):

Srečen se želim počutiti,
dober z vsemi,
z mirom v sebi.
Da bi lahko prepeval svoje veselje,
užival opoldne
preproste stvari v svojem življenju...

Da bi spoznali kompleksno sceno indijske moderne književnosti, moramo omeniti najrazličnejše vplive in okoliščine, ki se med seboj prepletajo. Indijska literatura je hkrati ena najstarejših in ena najmlajših na svetu. Poleg tega je značilno zanjo, da se staro in novo v njej vzporedno prepletata in uspevata na teh različnih nivojih; v indijski sodobni literaturi poznamo igre in pripovedi kot tudi literarne kritike, ki so stare kot naša doba od začetka štetja, od začetka krščanske ere. Takih primerov literarnih stvaritev nimamo samo v sanskrtu, ki je še danes literarno tvoren, temveč tudi v drugih modernih indijskih jezikih. Vzporedno ob tem pa imamo tudi avantgardne in nenavadne literarne eksperimente, ki so težko razumljivi celo

sodobnim Indijcem, ali vsaj ne kažejo skoraj nobene od tipičnih značilnosti tradicionalnega pogleda na indijsko pesništvo in na to, kar se v pesmi more opevati.

Pesmi Kamale Das, rojene 1934 na jugu Indije, so povsem drugačne od tradicionalnih indijskih vsebinskih, miselnih in estetskih vzorcev. Zanja je značilen popoln odklon od mita, izredna radikalnost, emancipiranost in iskrenost. Kamala Das odkrito izraža nezadržno željo po ljubezni. Ljubezen ji je nujnost. Z njo je zasvojena. To ni samo koprnjenje, temveč strastna potreba po moškem: v tem pa je tudi izvor njenega razočaranja. Pesmi Kamale Das torej niso samo svojevrstno presenečenje, marveč tudi eksperiment, ki sicer nastaja tudi v sodobni indijski prozi.

Kamala Das

ZRCALO

Dobiti moškega, da bi te ljubil, je lahko,
bodi poštena glede pomanjkljivosti, ki jih ima ženska,
stoj gola pred zrcalom z njim,
tako da vidi sebe kot močnejši spol
in tudi verjame v to,
in je zato bolj nežen, mlajši in ljubeznivejši,
občuduj ga, opazuj popolnost njegovih udov,
ko s pordečelimi očmi, s sramežljivo hojo pride izpod prhe,

odvrže brisačo na tla
in sunkovito urinira,
uživaj v ljubkih podrobnostih,
ki ga delajo moškega,
samo tvojega moškega,
daj mu, kar te dela žensko,
daj mu vonj svojih dolgih las,
pižmov vonj potu med tvojima dojkama,
toplo, mučno odvratnost menstrualne krvi
in vsa svoja neskončna ženska poželenja.

Da, ljubiti moškega je lahko,
toda živeti potem brez njega,
živeti brez življenja,
ko se pomikaš okoli,
srečuješ tujce z očmi, ki so opustile iskanja,
slišati v ušesih njegov glas, ki je klical tvoje ime,
tvoje telo, ki je žarelo pod njegovim dotikom kot lesketajoč se bron,
potikati se, vlačiti se okoli zapuščena,
to je težko.

Rojena je v Malabaru, predstavnica literature malajalam, čeprav piše tudi v angleščini. Morda ni naključje, da je rojena v Kerali. To je dežela zelene magike na jugozahodnem delu Indije, ob obali na drugi strani Indijskega oceana. To je edina dežela v Indiji, kjer še vlada matriarhat (morda

celo edina na svetu) in kjer so komunisti prvič v zgodovini človeštva dobili oblast na svobodnih demokratičnih volitvah. Leta 1957 je Kerala dobila komunistično vlado na svobodnih volitvah; 35-milijonsko prebivalstvo Kerale govori jezik malajalam, ki se je razvil nekoč v pradavnih časih iz antičnega tamila. Jezik malajalam ima status državnega jezika, je torej priznan državni jezik Indije, torej eden petnajstih indijskih jezikov, ki so dobili takšen status. Za ilustracijo, da bi vedeli, o čem govorimo, bomo navedli še druge jezike, ki so s svojo literarno produkcijo in kulturno osveščenostjo, kreativnostjo in končno tudi borbenostjo dobili ta status. Mimogrede, plodnost literature malajam se kaže, če jo primerjamo jeziku telugu, ki ga danes govori nad 49 milijonov Indijcev; v njem je leta 1963 izšlo le 518 novitet, medtem ko je v jeziku malajalam, ki pripada narodnosti s samo 23 milijoni prebivalstva, izšlo kar 573 knjig, (torej skoraj za 100% več). Ker smo že pri štetju, navedimo še druge jezikovne skupine v Indiji in njihovo literarno produkcijo. Razvrstili jih bomo po številu novitet, ki so v teh jezikih izšle v istem letu.

Na prvem mestu so knjige, ki so izšle v angleščini leta 1963. Teh je 10.347 – kot bomo videli kasneje; ta številka pomeni polovico vseh novitet, ki so istega leta izšle v drugih jezikih. V jeziku hindu je izšlo 2376 novitet, v jeziku marathi (govore ga v Maharaštri, katere glavno mesto je Bombay) 1612, v bengalskem jeziku 1422 (glavno mesto Bengalije je Kalkuta); drugi jeziki: tamili – 974, malajana – 573, telugu – 518, urdu – 372, kanada 241, sanskrt – 207, pandžabi – 167, oria – 120, asameze – 64 in kašmiri – 10.

Skupaj izide torej na leto prek 20 000 novitet sodobne indijske književnosti. V vsej tej literaturi je opaziti jukstapozicijo starega in novega, kar je glavna karakteristika indijske literarne ustvarjalnosti in njene kulturne scene. Občutiti je stalno vitalnost antičnega, ki ima neizčrpane možnosti, da napaja literaturo.

Indijsko pesništvo ali vsaj njen del prepleta indijski mit, indijska religiozna misel, kar daje temu pesništvu pečat nekaj izrednega. Taka je na primer pesem Subramanija Bharatija, pesnika jezika tamil, ki ga govorijo v nekdanji državi Madras (današnjem Tamilnadu) in na Cejlonu. To je najstarejši dravidski jezik, tesno povezan s civilizacijo Inda, imenovano kultura Mohendži Dara. Tamilski jezik naj bi bil potomec jezika, ki so ga govorili v dolini Inda pred več kot 5000 leti. Pesem Subramanija je v skladu z razpoloženjem ter idejnimi in duhovnimi značilnostmi tamilske kulture. Pesem je značilen izraz indijskega monizma in doktrine nedualnosti.

Subramanija Bharati

TA SVET JE DOBER

Ta svet je dober,
dobro je nebo in vse, kar je nad njim.
Dober je veter,
dober je ogenj,
tudi voda
in zemlja sta dobri.

Sonce je ljubeznivo
 in mesec tudi.
 Zvezd, ki sedijo na nebu,
 je sama sladkost.
 Dež je prijeten
 in takšna sta tudi bliskanje
 in grom.
 Morje je blago,
 hribi so zdravi
 in tudi gozd.
 Reke so zapeljive,
 kamenje, drevesa, rastline,
 rože, sadje, zrelo in nezrelo,
 je slastno.

Očarljivi so ptiči
 in tudi plazilci.
 Tudi zveri so ljubeznive,
 žive stvari, ki prebivajo v vodi,
 so dobre.
 Človeška bitja so nadvse privlačna.
 Moški in tudi ženske.
 Otroci so vedno prikupni.
 Mladost je lepa
 in tudi starost.
 Življenje je sladko
 in sladko je tudi umiranje.

Indijski mit, filozofija, hinduistično versko izročilo, Vede, Upanišad, epika in Purane so še vedno zelo živ izvor literarnega navdiha, spodbuda in tudi referenca mnogih del in mnogih pesnikov in pisateljev, celo tistih, ki postavljajo religiozno avtoriteto teh tekstov pod vprašaj.

Marsikatera stara mati in v kaki indijski vasi je verjetno bolj seznanjena z glavnimi značilnostmi in epizodami indijskih epov kot kakšen povprečen evropski literat z epiko Homerja in Vergila. Zapletenost in kompleksnost indijske literature glede na njeno mnogojezično naravo Indijci navadno – ne brez ponosa – primerjajo s hindujskimi božanstvi, ki imajo ponavadi mnogo glav in rok. Mnogojezičnost je prav gotovo izraz moči indijske kulture nasploh, še posebej literature. Zato radi pripominjajo, da je treba petnajstim družbeno priznanim jezikom prišteti še tiste, ki se za družbeno priznanje šele borijo. Med njimi je še nedavnega bila celo angleščina, čeprav tiskajo v tem jeziku, kot smo že omenili, največ knjig in izdajo največ novitet, toliko kot v vseh drugih jezikih skupaj. Za status državnega jezika se poteguje še kopica drugih jezikov, nekateri med njimi imajo celo bogato literaturo, kot na primer Sindhi. Vendar ne glede na uraden položaj posameznih jezikov, to nas niti ne zanima, so le-ti zaradi literarnih stvaritev za nas avtentičen izraz ustvarjalnosti in zato zanimivi in pomembni, saj so navsezadnje del Indije, njene kulturne dediščine in duhovnega bogastva. Vsako ustvarjanje v kateremkoli jeziku je pomembno, četudi gre za tako imenovane primitivne jezike, ki ne poznajo pisave. Nekateri pesmi Gondov

in Murirov, ki jih je posnela Verrier Elwin, vsebujejo več čiste poezije kot mnoge stvaritve modernega, umetelnega pesništva.

Vsi ti jeziki, ki smo jih našli, in še predvsem tisti, ki jih nismo in niso med uradnimi izbranci, so na različnih stopnjah literarnega razvoja ali kreativnega funkcioniranja. Eni se še borijo za adekvatno izrazno moč, drugi, ki so že dorasli, pa kažejo zastarelost in zarjavelost. Nekateri indijski jeziki so dosegli izredno literarno izraznost, subtilnost in zrelost in ustvarili svetovno znana dela. Za druge pa še ne moremo z gotovostjo reči, ali so že postali literarni medij ali še ne. V zmešnjavi vplivov na literarne tokove, ki jih je sprožila predvsem zahodna miselnost, je treba navesti vsaj nekatere:

Angleški jezik je sprožil povodenj novih vtisov in spodbud, ti so z vsakim novim valom podirale ovire, ki jih je stoletja postavljala indijska tradicija, da bi se uprla vdoru tujega. Val za valom je lomil stare ovire in predsodke ter sproščal v literaturi dotlej neobčuteno in neznano energijo.

Prvi takšnih valov, ki so preplavili Indijo in katerega vodovje vse do danes ni odteklo, je bila romantika. Ta je prinesla, kakor drugim zatiranim narodom, pravo odkritje lastnih potencialov, novih idej in misli, ki so vznemirile književnost. To vznemirjenje je bilo prav v Indiji morda hujše kakor kjerkoli drugje, saj je to bila država, katere kulturno rast in razmah so klestili in omejevali stoletja stari predpisi, mere in ovire, ki so zahtevali tako od ustvarjanja kot od življenja nasploh strog socialen konformizem. S prihodom romantike se je svet narave in človeka prikazal v novi luči. Romantična zavest je rodila novo senzibilnost in ustvarila novo čustvenost, vse to pa je našlo tudi nove kanale in izraze izpovedovanja.

Romantična poezija družiljubezen do narave z ljubeznijo do domovine s platoničnim navdihom, idealističnim pogledom na svet in vero v zmago dobrega nad zlim. Včasih ti pesniki zapuščajo svoj sanjski svet in stopajo v stvarnost, ki pa jih plaši, da se nanjo ozirajo s prestrašenimi pogledi. Mnogi pojejo o ljubezni do ženske, domovinski ljubezni ali upanju v onstranstvo.

Hitešvara Baruna

LJUBEZEN DO DOMOVINE

Ta, ki pusti svoje življenje na bojnem polju,
boreč se za svobodo svoje domovine,
prejme po smrti blagoslov.
Smrt mu pomeni samo blagodejen počitek.
Poln sreče spi v naročju matere zemlje, matere veselja.

Greje ga sladka mesečina,
postelja v zemlji mu je postлана z rožami
in prenicajoče kaplje, ki padajo na njegovo telo,
so biseri, ki lijo po njem.

Nirmala Devi

MISTIČNI LJUBIMEC

Vsak dan, ko se zvečeri, sedim na dvorišču
in gledam v nebo.

Kdo je, ki gleda iz daljave in se smehlja?
 V moji temni duši je kot svetel žarek,
 kot sladka pesem, napisana z nesmrtnimi črkami.
 Njegov prihod spremlja večerna pesem poslavljaljočega se dneva.

Potreba po samoizražanju ni bila samo literarna, prebila se je tudi na druga področja socialne, kulturne in politične samozavesti. Spodbudila je iskanje domačih izvorov in korenin, zbujala samospoštovanje in pripeljala s seboj tudi zavračanje tujega. Prav to je povzročilo tudi nekatera neskladja v duhovnih, moralnih in intelektualnih odnosih do sveta, na katere so gledali pisatelji zelo različno in razdvojeno. Z enim očesom so gledali naprej, z drugim pa nazaj, ne da bi se odločili, kam naj gredo.

Edina sreča je bila, da je ta romantična faza samoodkrivanja in samodobrikanja hodila vzporedno s pobudami, ki so izvirale iz moralnega idealizma, verske in socialne vneme ter strastne želje po reformiranju, tako da so mnogi zgodnji politiki in verski in politični reformatorji bili kreativni hkrati v kulturi in življenju. Imeli so strastno vero in neomajno gorečnost, bili so navdihnjeni z občutkom poslanstva in tako pripomogli, da je zemlja, ki se je dušila v antični žalni obleki, dobila novo mladostno podobo in obrodila za novo, bogato žetev.

Nadim Šarma

MOJA MLADOST JE SVEŽA
 (odlomek)

.....
 Z vsemi čutili sem vsrkal vonj po
 novi odločnosti,
 občutil sem moč in žar
 večno bruhajočega ognjemeta,
 listi trave so se dvigovali k nogam,
 moje srce je poskočilo
 in počutil sem se močnega in sproščenega.

Konjenica je pridrvela s hribov
 v plapolajočih ogrinjalih,
 ovenčani in posuti s svetlikajočimi se biseri
 so pridrveli v svitu mladega sonca,
 novega jutra, novega dne,
 mesec je zašel.
 Že so prišli, da izgrebejo
 svojo prekipevajočo mladost
 iz dišečih prsi matere zemlje.....

To je tudi razlog, zakaj je romantična faza v Indiji tako dolgo trajala, se ohranila in še naprej oralna osamljene brazde v nekaterih posebnih krpah kulture vse do danes. Naj omenimo samo nedavni pojav nostalgičnega vala v indijski sodobni kinematografiji, ki je začela zmagoviti pohod s pomočjo

angleških koprodukcijskih hiš po vsem svetu. Filmi: Gandhi, Vročina in prah (Heat and Dust), Pot v Indijo, Dragulj v kroni in drugi so prava razprodaja nostalgije za starimi časi, ki ima močno romantično noto.

Kljub temu je po prvi svetovni vojni literarno ozračje doživelo nove odločilne spremembe. Temu je botrovala infiltracija marksistične ideologije na eni strani in naraščajoče zanimanje za Freuda na drugi. Indijsko ljudstvo, ki še vedno živi v predfreudovski (in tudi predmarksistični) dobi, tu prav gotovo ne more biti merilo. Gre za izobraženo elito, ki je prvenstveno literarno tvorna. Pa tudi med to elito jih je zelo malo bralo Marxa ali Freuda, vendar je moč čutiti njun posredni vpliv.

Močnejši je bil vpliv Gandhija. Pomagal je prebuditi naval moralnega navdušenja, ki je – dokler je trajal – netil neobzdržano manifestacijo razrednega sovraštva in tudi prekmernega ukvarjanja s spolnostjo. Gandhi, čeprav neozdravljiv idealist in po svoje romantik, je jasno videl skozi pročelja urbane elegance zahodne civilizacije in stvari poimenoval s pravim imenom. Močno je spremenil predstavo o Indiji in preusmeril nacionalni idealizem iz samovšečne preteklosti v aktualnost Indije takšne, kot je bila za njegovega življenja in kot je še danes, se pravi lačne, nemočne in nesposobne, vendar z neizkoriščenimi potenciali, ki se skrivajo v stotisočih kupih gnoja, kot je imenoval indijske vasi.

Tem trem neliterarnim vplivom se je pridružil še povsem literaren, in sicer vpliv literarnega eksperimentiranja na Zahodu. Ti eksperimenti, znani pod različnimi imeni in povezani z nekaterimi izrednimi pisatelji, so bili zelo vznemirjajoči in so imeli to dobro stran, da so bili neodvisni od političnih ideologij. Vendar gre tudi tu za več variant. Pisatelj je na primer lahko bil inovator v tehniki pisanja in hkrati konformist, kar zadeva religijo in politični nazor. Kdo drug pa je lahko bil pravi upornik in kljubovalni hudič, hkrati pa je klečeplazil pred Vatikanom, Kremljem, Washingtonom, Pekinom ali Delhijem. Vedno je bilo najpomembnejše prehiteti druge po izvirnosti oziroma ubrati nove poti in seveda šokirati spoštovane starejše. Avantura je bila vznemirjajoča in je burila domišljijo mladih pisateljev in pesnikov v skoraj vseh modernih indijskih jezikih.

Kljub pomanjkljivostim in ne vedno visokim umetniškim dosežkom so bili njihovi rezultati nasploh zdravi in so delovali osvobajajoče, kolikor so ometali razne pajčevine preteklosti. Nič manj radikalna od tehnik in načinov pisateljevanja in pesnikovanja niso bila razpoloženja in občutja ustvarjalcev. Niso jih več zanimali spekulativni poleti spiritualne misli, ki so bili značilni za zgodnjo fazo indijske književnosti, in nabožen ton, ki je dosegel vrh v srednjeveških spisih svetnikov-pesnikov. Odmev le-teh je bil zmanjšan, če že ne čisto utišán, v želji po odgovorih na vprašanja zemeljskega življenja in vsakdanjih odnosov z ljudmi.

Naj nekaj zgledov ilustrira te trditve:

Kailaš Vadžpedži

KAKO JE TO LEPO

Lepo je to,
vsi lažemo,
kako lepo je –
vsi samo sovražimo.

Srečujemo se kot tujci,
kot tujci se razhajamo,
lepo je to.
Drug drugega goljufamo,
si ne zaupamo.

Iz prepada
padamo v prepad.
Kako lepo.
Nihče se ne smeji,
nihče ne joče,
vsak le grize.
Kako lepo.

Vsi se pehamo za denarjem,
se prepiramo,
kričimo besede
v jeznih durih.

Kako lepo.
Vsi prešuštvujemo
in se bojimo človeka.
In vendar . . .
Če nam kultura ni dala nič drugega,
napravila nas je vse
enako nečloveške.

Sandžaj Zahir

VČASIH SE BOJIM

Včasih se bojim:
srebrnih niti prijateljstva,
zlatih vezi ljubezni,
lahko se zlomijo kot suhe veje,
včasih se bojim, da se oči odpro in zapro,
ne da bi spregovorile,
da roke delajo, prsti pišejo,
vse o vsem,
toda da nekako pozabljajo
podpreti omahljive korake majhnih otrok,
in v mrzlih nočeh, ko se luči pogasijo,
so drobcji zvezd kot jasmini,
peta ljubezni pozabljena,
srca otrdela, zadušene reke zakrknjene –
to je resnična smrt:
slabše, mnogo slabše kot to,
kajti pogrebno grmado zažgo,

ko vsi jočejo.
 Vence rož postavljajo na grobove
 in prižigajo sveče.
 Toda: to je večna ječa, v okroglem mavzoleju molka,
 kjer niti lastnih obupnih krikov
 ni slišati.
 Včasih se bojim . . .

Hariš

BESEDE

S sramotno rabo,
 z vlačuganjem
 so vse besede postale ponarejene.
 Najprej smo jim ugrabili dušo,
 potem smo jih pokvarili z denarjem.
 Kar v njih še velja,
 je njih naoljeno telo,
 s katerim smo krošnjarili.
 Stojimo na križišču besede,
 tuhtajoč nad bastardi pomena
 rojenimi v bordelih.
 Uprle se bodo svojemu sramotnemu izvoru,
 in zanikajoč svoj pravi značaj,
 bodo postale jalove rodnice častivrednih.

Nissim Ezekiel

NEODTUJEN

Vse, kar želim
 in za kar prosim,
 je samo moč
 delati to, kar moram,
 videti trezno, ne živeti v goljufivih upih.

Ne biti tuj ljudem, komurkoli, čemurkoli,
 biti dostopen ne samo z besedami.

Svet je zelo majhen,
 Ljudi, ki jih poznam, ni mnogo,
 gredo za svojimi opravki lačni,

kot sem lačen tudi jaz,
 slepi in omahljivi,
 žene jih potreba, da se gibljejo, prisiljeni so,

da ne počno nič,
skriti za masko previdnosti,
hrepeneč po moči.

Moti Džotvani

BOLEČINA V PRSIH

Ne morem več. Dan in noč napetost.
Duševna zmeda. Bolečina v prsih.
Morda ne živimo pravilno.
Prestrašeni, zlomljeni samo životarimo!
Ni resnice med nami. Nobene topline.
Samo bela rjuha . . . platno utvare.
Napetost, duševna zmeda, bolečina v prsih . . .
Saj bom zblaznel . . .

Rakšat Puri

POGOVOR OB KAVI

Včasih, kadar se tok muhavih dokazov
vijuga preko prostaških pogovorov ob kavi in se zvija
okoli zavesti o času in prostoru, loveč se
med stoli in mizami pogosto obiskanih lokalov,
govoreč o skrajno resnem življenju otroških lepot in dobrot

domačega veselja, blagoslova maslenk iz moke in masla,
o blaginji, dobljeni na čudne načine in zvijače,
o dneh, ko je še bilo mogoče živeti pošteno.

Včasih, ko je pogovor bogat in zabeljen z dovtipi
neke vrste obešenjaškega humorja, ko so pametni vrženi
pred žrela blebetajočih volkov, ko besede postajajo glasne
in ugotoviš, da so vsi glasovi le odmev tvojega lastnega,
tedaj dobi z molkom posejan govor pametnih mož
pod njihovimi izgovorjenimi besedami surov pomen.

Nabožno vsebino nekdanjih pesmi je zamenjala političnoetična podlaga, ki je bila ideološka, dokler ni postala literatura hkrati protest in boj ter nemalokrat tudi glasnik sovražstva in upora. Lahko bi torej strnili značilnosti smeri, ki sta sledili. Če je bila prva, ki smo jo imenovali pobožno, obrnjena navznoter in je včasih porajala temačno, mistično religiozno ozračje ter odsevala arhetipsko mistično zavest, je druga vse to zavračala in se obrnila navzven v sedanjost in prihodnost; je racionalna, radikalna, socialno prebujena, ni zaljubljena v romance stare ali nove Indije, marveč je razočarana. V novi Indiji vidi le korupcijo, neučinkovitost, neodločnost v izpolnjevanju obljub, ki so jih oznanjali njeni voditelji.

Nadin Šarma

.....
 Toda
 v bolečini sem spoznal,
 da so ukanili delavce,
 jih oropali njihovega deleža.
 Prišli so dobičkarji in si napolnili kovčke
 in sedaj ponosno hodijo
 od trga do trga
 in prodajajo človekova trpljenja, glad in stiske,
 prodajajo po najnižji ceni.

Mahdžora

NAŠA SVOBODA

Ta naša svoboda je kot nebeška gospa.
 Ali naj gre potem med ljudi
 in hodi od vrat do vrat?
 Zapira se v eno ali dve hiši,
 kjer se zabava le v izbrani družbi.
 Ljudje so potrti in žalostni
 in onemoglo gledajo v razsvetljena okna,
 kjer so birokrati kot ženini,
 ki uživajo svoje medene tedne
 v skrbno zaprtih sobah
 z veliko gospo svobodo.

Subhaš Mukhopadžaj

TA DEŽELA

Nič več ne zaupam v lepe besede ust,
 kogar koli so že!
 Trden dokaz
 moram imeti v roki.

Niti ne želim, da bi
 kdo drug zaupal
 v moje besede,
 preden bi me preizkusil
 v ognju in krvi,
 v prepiru –
 in naj mi potem pove,
 ali sem trdno kovan.

V tej zgoščujoči se temi
lahko vidim paleto obrazov
njih, katerih lepe besede so me opeharile.
Pustimo ime,
s katerim utemeljujejo
pridigo nasilja,
pustimo uniformo,
s katero prikrivajo resnico,
ne pustimo se prevarati
ne glede na imena,
ki zastirajo smrt.

Dežela, za katero
zastavljam svojo resnico,
je moja dežela.
Nihče mi ne more v tej deželi
odvzeti pravice, da sem tu rojen,
ker se ne pustim zapeljati
lepim besedam.

Vendar se ta poezija, ki je večkrat polna sovraštva, mnogokrat spremeni v obup. V njej je več frivolnosti kot vere, predvsem pa zrcali grenko razočaranje in travmo vojne. Edini dobri lastnosti te poezije sta iskrenost in resnicoljubnost. S tega vidika njena neizprosna in pogum zaslužita spoštovanje in občudovanje. Zgled takšne pogumne izpovedi je tudi Šamsur Rahman, eden najbolj priljubljenih pesnikov vzhodne Bengalije ali Bangladeša. Poje o bolečini in trpljenju zatiranega naroda. Opisuje brutalno in nesmiselno ubijanje neoboroženih ljudi, prelivanje krvi, ki je povezano z nastankom Bangladeša – z njeno odcepitvijo od Pakistana. Že prva odcepitev vzhodne Bengalije od Indije in nastanek Pakistana je zahtevala ogromno žrtev, ustanovitev sekularne republike Bangladeš prav tako. Bangladeš je nesrečna dežela, ki ima preveč ljubezni do življenja in potratno preliva kri v žrtvovanju. Dežela, ki je vedno hotela preveč. To je tragika ne samo Bangladeša, temveč celotne Bengalije, Bengalija je dežela krvave boginje Kali, ki hoče preveč krvi, ki vsako revolucionarno gibanje spremeni v ritual ubijanja sebi v čast.

Spomnimo se samo revolucionarnih naksalitov, ki so še pred nedavnim delali atentate po Kalkuti. To so bila prava obredna ubijanja za to krvižejno boginjo, ki imajo korenine v morda niti ne tako starih ritualih še zgodnejših arhetipov. Te pesmi se nanašajo na določene dogodke in imajo zato tudi zgodovinsko dokumentarno vrednost.

Šamsur Rahman

KRVNA BANKA

Kri teče po zemlji Bengaliji, dan za dnem.
Vsak potoči nekaj kapelj krvi
v to krvno banko bengalske zemlje
kot naložbo za prihodnost.

Vsak delavec na svoji poti
 seje svojo kri,
 od sonca razgreto seme.
 Vaščani, kmetje, mladi in ostareli
 aktivisti,
 vsi vlagajo v to krvno banko.
 Vsa kri teče kot v nalivu na to
 zemljo.

Reka Padma se lahko posuši.
 Oceani in morja lahko izginejo.
 Vsa lepota bengalske zemlje lahko oveni,
 toda iz te krvi se bo prav gotovo
 nekega dne rodila
 nova reka Padma,
 novi oceani,
 nova lepota narave,
 nove vasi in mesta, ki so bila porušena.

Nobenemu ni žal krvi, darovane
 za različne cilje,
 za krvno banko,
 in vendar, tam se lahko kri strdi
 v strupenih hlapih stekleničic.
 Ni je boljše krvne banke,
 kot je bengalska zemlja.
 Kaplja rdeče krvi
 se v tej banki poveča desetkrat,
 zato danes nihče ne hodi več v bolnice.
 Vsa kri Bengalije se v norem nalivu steka
 v to zemljo, zemljo bengalsko.

Šamsur Rahman

KAKO BOŠ SKRIL VSA TA TRUPLA

Kako boš skril vsa ta trupla,
 iznakažena od bajonetov
 in pušk in bomb?
 To ni otroški lepopisni zvezek,
 kamor pišejo nemirni prsti
 in kjer lahko izbrišeš vse
 z eno samo potezo.
 Pa tudi ni prazna vrečka sladkarij,
 ostanek mila
 ali neuporabna goba,
 ki jo zlahla vržeš stran,
 na smetišče
 in pozabiš.

KAM BOŠ SKRIL VSA TA TRUPLA?

Ali si predstavljaš,
koliko tisoč metrov
bi bilo potrebnih,
da bi jih zavil v mrtvaški prt?
Koliko ton drv bi potrebovali,
da bi jih lahko zažgali.

Bistri kot ste, ste mislili:
skrijemo jih vse
pod zemljo,
zmečemo jih na kup
v jame,
poženemo jih navzdol po neznani reki,
tako da bi bila vaša krivda
izmita.

Ko avti drve po cestah,
množice trupel vstajajo,
da bi zaprle pot.
To so nedolžni, neoboroženi,
ki ste jih pokosili
s strojnicami.
Kot konjeniki jahajo na vetru
človeške lobanje
kot večne pretnje.
Na sodiščih in uradih
brez števila prestreljenih
in razstreljenih trupel,
ki prihajajo iz sten.

Kadar trgovci
vzamejo iz polic bale blaga,
iz njih padejo mrliči
na bleščeča se in čista tla,
kot da so se skrivali v balah.

Na banketih tujih diplomatov
se nenadoma
na krožnikih, v jedačah, skledah s kurjo juho
na prtičkih pojavijo
mrliči: trupla neoboroženih . . .
brez prestanka krvavečih . . .
Kam boš skrtil vsa ta trupla?
Kam boš skrtil toliko trupel?
Pod žalujočo zemljo
ali v globoke vode rek?

Vendar pa se je vse, kar se je začelo v indijski literaturi po vzpostavitvi neodvisnosti kot pogumno in resnicoljubno, nadaljevalo mnogo manj spodbudno. Nekdanji upor poezije med revolucijo je postal oblika komformnosti in mnogi so se zato ustrašili oblasti. Sledili sta apatija in inertnost, česar se v Indiji najbolj bojijo, zato je minister iz Upar Pradeša, Kripalini, leta 1964 dejal na sestanku indijskega Pen kluba, da nobena svobodna družba ne zahteva od pisatelja ali pesnika konformizma, temveč le kreativnost in zavzetost. Pisatelj v sodobni družbi ne bo prenehal biti pisatelj, če ima problematične ali celo napačne poglede na politiko, ekonomijo ali sociologijo. Navedel je nekaj velikih svetovnih pisateljev, Leva Nikolajeviča Tolstoja in druge. Dejal je tudi, da je pisatelj in vsak človek, četudi je patriot in bi dal življenje za domovino, odgovoren najprej svoji vesti in ne kakršnim koli verbalnim fetišem, ki človeka samo ovirajo, da bi spoznal resnico življenja in imel realističen odnos do sveta. V indijski literaturi je, kot v življenju, vedno obstajal konflikt idej.

Neposredna preteklost je bila čas velikih idej in obljub. Danes manjka ljudem navdušenja na področju akcije in javnega življenja nasploh. Treba je ponovno oceniti vse ideje in ideologije in napraviti revizijo vseh obljub, ki jih ni mogoče izpolniti. Takšen je položaj povsod po svetu. Vsaka dežela ima svojo tradicijo, ki jo spreminjajo razmere in čas. Popolnoma novo tradicijo je mogoče uvesti, samo če se zatečemo k množičnemu uničenju preteklosti, kar so mnoge države žal poizkusile. Vendar se ne smemo prenagli s trditvijo, da je nova tradicija, ki je nastala na velikanskem uničenju prejšnje, dejansko nova, je dodal minister. Včasih postane kaka tradicija hitro le revizija stare, za katero se je mislilo, da je uničena. Zgodovina nam dokazuje, da je tradicijo težko uničiti, ubiti jo, je skoraj nemogoče, če je že pognala globoke korenine. Indija si ne more dovoliti, da bi delala poizkuse za uničenje tradicije in se zavzemati za kako nepoznano konstrukcijo, kak nov dvomljiv model in zanj žrtvovati temelje, na katerih je stala in vedrila v toliko viharjih in neurjih, ki jih je preživela. Gandhi jo je uporabil, da je z njo izvedel revolucijo in pripeljal revolucionarne sile reforme na področje družbenega življenja in ekonomike. Tradicionalna filozofija je spremljala Indijo in ji bila opora v vseh časih, kolikor daleč seže spomin Indije. Na drugi strani pa države, ki so se ogrele za novo filozofijo, že nekaj desetletij prihajajo v krizo in negotovost, izgubljajo vero vase in voljo, da bi iskale kaj trdnega. Eden glavnih fenomenov današnjega časa je izreden razvoj znanosti. Toda znanost praviloma napada spiritualne vrednote, duhovno vero človeka, a hkrati ko napada vero, odkriva dodatne razloge za vero, za še neznano duhovnost človeka. Ko znanost prodira v največje globine materije, odkriva nekaj zelo subtilnega. Po besedah dr. Johnsona je v človeku skrita veličina.

Vendar pa konflikt med znanostjo in religijo obstaja naprej. In razlog, da se družba ne odloči niti za eno niti za drugo smer, povzroča v Indiji konflikt. Družba je vedno pripisovala velik pomen religiji že po tradiciji in daje ga ji še vedno. Zdi se, da se indijska družba ne more odločiti, v katero smer naj gre. To neodločnost odseva vsa indijska književnost. Da bi bila literatura učinkovita, mora služiti bodisi izpolnjevanju sprejetih socialnih ciljev ali pa iskati nove. Vsi socialni cilji so sedaj v oblasti države in ne v rokah pisateljev. Posledica je občutek praznine vsepovsod. To vrzel bi morali napolniti pisatelj in njegova dela. To so sedaj največje naloge

sodobne indijske književnosti. Pisatelj, kot vsaka oseba v državi, mora imeti strasten interes za socialno politične cilje. Izkoristiti mora svoj talent, njegovo edino orožje za doseg te ciljev je pero. Sposobnost, da literatura vpliva na družbo in po njej na državo, si morajo pridobiti pisatelji sami. Le pero jim bo dalo moč nad državo in družbo, da bodo lahko izpolnili vrzel, ki vlada v družbi.

Splošen vtis, ki ga dobi človek o indijski literaturi, gledano iz ptičje perspektive, je vendarle izredna raznolikost in vitalnost, čeprav le-ta ne pomeni vedno tudi umetniške moči. Želeli bi si, da bi bila književnost toliko kreativna, kolikor je krčevita.

Tempo je bil hiter, spretnost in kvaliteta ne vedno posrečeni in doseženi, kljub temu je umetniška raven na splošno višja, kot je bila pred generacijo ali dvema. Obseg je velik, skoraj ni literature oziroma vrste pisatelja, ki je indijski književniki ne bi poizkusili. Na srečo je celoten razvoj usmerjen v odkrivanje in odpravljanje tabujev vseh oblik, političnih in splošno družbenih. Output in kvaliteta sta najvišja v liriki in kratki prozi, deloma tudi v romanu in eseju. Drama in literarna kritika sta daleč zadaj.

Kdo bi se morda vprašal, in ne brez razloga, zakaj ni velikih umetniških stvaritev, ki bi nastale v času neodvisnosti in v viharjih, ki so premetavali Indijo. Vse, kar se je pojavilo, ni doseglo ali preseгло najvišje kvalitete, kakršna se je pojavljala še pred neodvisnostjo in revolucijo (Tagore, Šri Aurobinde in drugi). Če se že more človek s čim tolažiti, potem bi to lahko bilo dejstvo, da je tudi po Napoleonovem umiku iz Moskve minilo pol stoletja, preden je nastal roman *Vojna in mir*. Od takrat do danes ni bil postavljen noben literarni spomenik, ki bi se lahko primerjal s Tolstojevim, ne v ruščini ne v kakem drugem jeziku, čeprav so v tistem času Evropo prizadevali hudi pretresi.

Kaj ustvarja veliko literaturo, kako in kdaj bo ta zopet prišla v Indijo, ne more povedati nihče. Lahko pa rečemo z določeno mero gotovosti, da lahko indijska literatura gleda na prihodnost kot na čas neomejenih zmožnosti. Sodobna indijska književnost ni samo goba, ki je zrasla na eksotičnih plantazah, pripravljenih v divjem, neodkritem in skrivnostnem Orientu. Ima antično kulturo, iz katere črpa svojo moč kot iz bogate zemlje, v katero so mnoge reke odložile svoje aluvialne usedline in nad katero je pihalo mnogo bližnjih in daljnih vetrov.

Medtem pa ostaja sodobna literarna scena Indije še naprej nejasna, zmedena. Včasih je navdušujoča, drugič depresivna; zdaj spodbudna, drugič spet nezanimiva. Toda katera današnja literarna scena v svetu ni takšna?

Neki humorist je dejal: Svet je boljši vsak dan, potem pa postane slabši zvečer . . .